

הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף לו ל"ו

עיונים על הדף

חזקה בעבדים ובבהמה

במשנה מבואר שיש לעבדים חזקה ג' שנים. ר"ל אמר הגודרות אין להם חזקה. ביאר רבא אין להם חזקה מיד אולם לאחר ג' שנים יש להם חזקה.

ביאר הרשב"ם (ד"ה הגודרות) גודרות צאן וכל דבר המהלך בדרכים ובשווקים שיכול המערער לטעון מעצמו נכנס או אתה הכנסת אותו והחזקת אותו ונכנסת חזקה ולא יכול לטעון לקוח בידו, ולכן שנים בהמות ועבדים משאר מטלטלים ששייך בהם חזקה לאלתר (א"כ מדובר בכלים העשויים להשאיל ולהשכיר), שיכול המוחזק לטעון שלי הם מחמת רכישה, אבל אלו שמתניידים מעצמם רק לאחר ג' שנים יהיה חזקה מחמת חוסר מחמתו.

הרשב"ם בביארו את תירוצו של רבא (ד"ה ומשני) כתב וז"ל "אבל יש להן לעבדים ולגודרות חזקה לאחר ג' שנים". אולם בפירוש רבנו גרשום (הנדפס בצד הגליון) חילק בצאן בין בהמה נסה לבהמה דקה, בהמה דקה עליה אמרו חזקתם לאחר ג' שנים, אולם בהמה גסה שאנשים שומרים עליה יותר, יכול לטעון אתה מנחת לי, ויש חזקה מיד.

הרשב"א על המשנה בתחילת הפרק תמה, מדוע נכתב חזקה עבדים בדין חזקה קרקעות, ומשמעות הדבר שרק מחמת שעבדים עושים פירות לכן חזקתם לאחר ג' שנים, אולם בלאו הכי לא צריך ג' שנים, וא"כ תמה הרשב"א מדוע יהיה להם חזקה מיד והרי דינם צריך להיות כמו גודרות שמתבאר לפנינו בסוגיא לכאורה שבעין ג' שנים.

מבאר הרשב"א, ויש לומר דגודרות אין להן חזקה לאלתר, אבל לאחר שנה או שנתים שדרך הבעלים להקפיד בכך ואינן מניחין אותן ביד אחרים יש להן חזקה, ועבדים נמי אי משום האי טעמא לאחר שנה או שנתים סלקא להו חזקה, אבל משום דעבדי פירות תדיר אין להם חזקה עד לאחר שלש ע"כ. ממואר בדברי הרשב"א, שעבדים וצאן היו שווים שלא צריך בהם חזקה ג' שנים אלא כל דבר לפי עניינו שנה או שנתיים, אלא בעבדים יש ענין נוסף של עושה פירות ולכן צריך החזקה של ג' שנים.

וא"כ מבאר הרשב"א מה שביאר רבא אין להם חזקה מיד אולם יש להם חזקה לאחר ג' שנים, זה רק ביחס לעבדים, ולא לגבי גודרות. כלומר שלגודרות יהיה חזקה מיד כל זמן שדרך בעלים להקפיד ושלא להניחם ביד אחרים. ורק בעבד נזקקו לומר ג' שנים כאמור מחמת הפירות.

ביד רמ"ה, לאחר שהביא את דברי רבא שיש להם חזקה לאחר ג' שנים, כתב כך "אלא מיהו מסתברא דהני מילי דעבדים דאפשר למכתב עליהו שטרא ועבדי אינשי למכתב עליהו שטרא, אבל בהמות דלאו בני מכתב עליהו שטרא יננה, דהא לא מיתחזקי בשמא אלא בטביעות עינא, ולא שייך בהו טעמא דמזדהר אינשי בשטריה, לא מהניא בהו חזקה שלש שנים. דיקא נמי דלא איירי במתניתין כל עיקר אלא במקרקעי ובעבדים דדמו למקרקעי, אבל במטלטלי לא איירי כל עיקר, דש"מ דמטלטלי לא שייכא בהו חזקה שלש שנים, דאי גודרות יננה לא מוקמינן להו בידא דמחזיק אלא בראיה, והוא הדין בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר, ע"כ. ל. חידש הרמ"ה, שעבדים שיש עליהם שטר, יהיה חזקה לאחר ג' שנים, אולם בהמות שאין הדרך לכתוב עליהם שטר ואין את הסברה האמורה לעיל בגמ' שנזרה אדם בשטר, לכן לא יהיה להם חזקה לעולם!!! א"כ יהיה ראיה. והוכיח עוד מלשון המשנה שעסקה בעבדים מחמת שהוקשו לקרקע ולא בשאר דברים.

ונמצאו למדים ב' שיטות בראשונים ב"גודרות אין להם חזקה", שיטה הרשב"ם, שלאחר שביאר רבא בעבדים שיש להם חזקה לאחר ג' שנים למרות שהם הולכים וניידים בעצמם, הוא הדין לשאר הדברים וכן לגודרות יהיה חזקה לאחר ג' שנים. שיטת רבינו גרשום, שאמנם גודרות יהיה להם חזקה לאחר ג' שנים, אולם לא כל גודרות, שהרי בהמה נסה שמקפידים לשמרה היטב, מיד יהיה חזקה. שיטת הרשב"א, בעבדים למדו הלכה מיוחדת מחמת הדמיון לקרקע ועושה פירות שצריך בדוקא ג' שנים, אולם בלא זה היה חזקה לאחר שנה או שנתיים או לאחר תקופה שאדם מקפיד, ממילא בגודרות כך יהיה ולא צריך להמתין ג' שנים. שיטת הרמ"ה, לאורך גיסה, לא יהיה חזקה לגודרות לעולם מחמת שאין עליהם שטר, ויועיל רק ראיה ברורה.

אם "נר" לא מהווה חזקה, אך מחשבים ג' שנים?

לשיטת המובאות בגמ' ש"נר" לא מהווה חזקה, צריך לברר איך באמת נוצר חזקה ג' שנים בקרקע, הרי כל משך הג' שנים חלק מהזמן השימוש בקרקע הוא ע"י חרישה, ואם חרישה לא יוצרת חזקה, למעשה מה שאמרו ג' שנים זה לא ג' שנים לפי הלוח, אלא עד שיעברו ג' שנים של אכילה.

שיטת הרמב"ן, היות ובזמן החרישה אינו נהנה מעצמותה של קרקע, לא יתחילו מנין שנות החזקה אלא רק מזמן הזריעה. ותמה הרשב"א, אם הנושא הוא לפי הנאה שמנפיק מהקרקע, א"כ רק כאשר יכניס לאוצרו את הפירות, אז יגדל כששתמש נהנה מן הקרקע. ועוד חזקה מנוף דברי הגמ' שנחלקו האם ניר מהווה חזקה או לא, משום שלשיטת שניר מועיל חזקה הכוונה שעשה את ניר, וגם עשה עוד דברים מהו החזיק כדרך כל האדם, ומדוע יש שחולקים וסוברים שלא מועיל.

שיטת הרשב"א, ניר לא מועיל לחזקה דווקא באופן שרק חרש בשדה ואין לו מן השדה מאומה, אולם אם עשה את כל פעולות השדה וביניהם אף חרש, בודאי שיש צירוף של חרישה כדרך כל האדם, לאורך גיסה, לא יהיה חזקה, דווקא ששנה שלמה עשה רק ניר.

וב' השיטות נזכרו להלכה בשו"ע (ח"מ קמא, ט) ניר לא יהיה חזקה ואפילו אותם ימים שניר בהם אינם עולים לחשבון שלש שנים של חזקה שאין מונים אלא משעת זריעה ואילך, ויש חולקים וסבירא להו דמשעת כניסה לשדה מונין לה ג' שנים הואיל ולבסוף אכל הפירות.

סיכום הדף

נושא היום: חזקה מחמת גוי. בפירות. שחת. שדה בקוועה. עבדים וצאן. ניר. אילן וקרקע.

כאמור אמר רב יהודה בשם רב, שמחזיק ישראל שטוען רכשתי מגוי שאמר שקנה מהמערער, לא מועיל. **אמר רבא** אולם אם מחזיק ג' שנים, מועיל אם טוען שאמר לי הנוכרי שקנה ממך. **ותמנה הגמ'** מדוע יהא נאמן יותר מגוי שיטען קניתי. **אלא ביאר רבא** נאמן אופן שאמר שבפני קנה הנוכרי ממך ומכר לי, שיש לו מינו שקנה מהמערער, לאחר שכבר מחזיק ג' שנים.

אמר רב יהודה, א. אדם שמחזיק **כלי עבודה** ואומר שהולך **לקצוץ פירות** שרכש מאילנו של פלוני, נאמן, שלא חציף לקצוץ פירות שאינם שלו. **ב.** החזיק **בשטח שמחוץ לגדרות השדה**, לא מועיל לחזקה, טוען המערער שלא מחה כיון שבין כך החיות יאכלו את הגידולים. **ג.** החזיק בקרקע שהפירות הם **ערלה**, לא מועיל לחזקה שבין כך הם אסורים בהנאה. **וכן למדו בברייתא** שאם החזיק בפירות ערלה שהם אסורים, פירות שביעית שהם הפקר, פירות כלאים שאסורים, אין בכך חזקה.

אמר רב יוסף, קצץ תמיד את התבואה בזמן שהיא שחת ויעודה למאכל בהמה, לא מועיל לחזקה. **אולם אמר רבא** אם מדובר ב"בקעת מחוזא", מועיל לחזקה כיון שכך רגילותם מחמת עשירותם וריבוי הבהמות.

אמר ר"ג, החזיק בשדה **המלאה בבקעים**, אין חזקה כיון שלא מחה המערער מחמת גריעותא של השדה. **וכן אם השקיע כור** בזריעה וגדל רק כור, לא מחה מחמת שהשדה גרועה, ואין למחזיק חזקה. **עוד אמר ר"ג**, אנשי ריש גלותא שהם תקיפים לא מועילה חזקה להם בקרקעות שלנו, ולא לנו בשלהם וצריך להזהר על השטר.

מבואר במשנה שעבדים יש להם חזקה לאחר ג' שנים. ותמה הגמ' **מדברי ר"ל** שאמר שלצאן (גודרות) אין חזקה היות והם רגילים להסתובב ואין ראיית מוחזקות ראייה. **ביאר רבא**, אמנם אין להם חזקה מיידית, אולם יש להם חזקה לאחר ג' שנים.

אמר רבא עבד קטן בעריסה יש לו חזקה מיד, ולא אומרים שאמו הביאתו ושכתו. **עזים אכלו שחת** והזיקו את בעל השדה, תפס בעל השדה את העזים לצורך גביית נזק השחת. **וטען** שאכלו עוד הרבה, **אמר אבוב דשמואל**, יכול לתבוע כפי ערכם שיש לו מינו שהיה אומר קניתי אותם. **ואמנם ר"ל אמר** שלצאן אין חזקה, **אולם** עזים שדרך למוסרם לרועה ואינם מסתובבים ללא השגחה, יש בהם חזקה. **ואמנם** בבוקר ונרבי יוצאים העזים לבד לבית הרועה וחוזה, **אולם הנידון היה בהנרדעא** שהיו שם גנבי ישמעאל, ולעולם לא השאירו את העזים לבד, נמצא שהחזקה מהווה ראיה למוחזקות.

נחלקו במשנה רבי ישמעאל ורבי עקיבא בשדה בית הבעל מלבד השנה האמצעית המלאה האם צריך לחזקה חודש או ג' חודשים בשנים א' ו'ג', **רצו לומר** שנחלקו האם "נר" היינו חרישה מועילה כדי ליצור חזקה, **ודחתה הגמ'** שהרי אם מועיל ניר לחזקה הרי מספיק חרישת יום אחד. אלא לכו"נ לא מועיל ניר, **ונחלקו** האם ניתן ליצור חזקה בפרי קטן, **רבי ישמעאל סבר** שלא היה חזקה עד שילקט את סוף הגידול בג' חודשים, **ור"ע סבר** שמספיק שחת או ירק המסתיימים לאחר חודש.

נחלקו אמר ניר מהווה חזקה, ביאר ר"ג לרב **הטעם** שניר מועיל, שאין אדם שותק כאשר חורשים בקרקע. **הטעם** שלא מועיל, אומר בעל הקרקע שיעבוד ויחרוש ושתיהו הקרקע מוכנה אמחה. **הדעות שניר מועיל לחזקה**: י"א והכוונה לרב אחא, וכן אמר רב אישי בשם כל גדולי הזור, וכן פסק ר"ג בר חי חסדא מחמת דברי רב אחא. **הדעות שניר לא יהו חזקה**, בברייתא מבואר שלא היה חזקה. רב"ז אמר שר"ע ורבי ישמעאל במשנה סברו שלא מועיל ניר כפי שהתבאר, שאם מועיל ניר לר"ע היה מספיק חזקה ביום אחד בשנה א' ו'ג'. **רב ושמואל** סברו שלא מועיל ניר, רב שאמר שלא מועיל ניר. **וכן ר"ע ושמואל** שאמר שרבין חולקים על ר"י ור"ע והצריכו לחזקה שיעבור, יבוצר וימסוק ג' פעמים, א"כ בודאי שלא מועיל ניר. **אמר אבוי הנפק"מ** בין רב לשמואל בדת רבנן, דקל נערה שמוציא פירות בפחות מג' שנים שלמות, **לדעת רב** לא עבר ג' שנים, **לדעת רבא** עשה ג' מלאכות.

אמר אבוי, למדנו בדברי רבי ישמעאל שאם עשה ג' פעולות באותה שנה בשדה אילן, מועיל לחזקה. **א"כ אף לרבנן** שבעין ג' שנים אולם אם היו נטועים ל' אילנות לבית סאה (ע' רשב"ם את ההכרח למספרים אלו). ובשנה א' אכל עשר ו' עשר וכו', ויעיל לחזקה. **ומבארת הגמ'** זה מועיל רק באופן שבשנה א' העשרים האילנות הם הנוצרים לא הוציאו פירות, אם הוציאו ולא אכל לא החזיק כמנהג בני אדם. **וכן דווקא** אם החזיק מוערים, **אך** אם ג' נמצאים במקום אחד וכו' זה נחשב לג' שדות, ולא מועיל חזקה משדה אחת לשניה.

קנו ששים ביחד זה אילנות וזה את הקרקע, **לדעת רב זביד** כל הקרקע לאחד והאילנות של השני. **לדעת ר"פ**, זה קנה אילנות וחצי קרקע, **היינו** שיעור קרקע הנצרך לאילן בתוספת כמלא אורה וסלו. ורעהו קנה את שאר הקרקע.

מכר קרקע והשאיר לעצמו את האילן, בודאי שהשאיר לעצמו זכות בקרקע ביחס לאילן, ויטע אחרים במקומם. **אף לשיטת ר"ע** שהמוכר בעין יפה מוכר, זה דווקא במכר קרקע והשאיר לעצמו בור או דות, שהמוכר נתן את כל הקרקע כיון שהלוכה יוכל להשתמש עד שפת הבור ממש, **אולם** לגבי אילנות הם מבחישים את הקרקע והשורשים מעכבים את המחרישה, לכן בודאי השאיר לעצמו זכות בקרקע.

מכר אילנות (2, אם מכר 3 לכו"ע קנה קרקע) **נחלקו** רבנן ור"ע האם שייר המוכר קרקע לעצמו ואם יבשו האילנות לא יוכל הלוקח לטוען אחרים. **ולר"ע** יוכל לטען אחרים במקומם. **ואף לר"ע** לשיטת רב זביד, שאמר אילנות לא אחד וקרקע של שני, דווקא בשני קונים שטוען כשם שיון לי באילנות כך לא יהיה לך בקרקע, **אבל** מוכר אחד בעין יפה מוכר. **ואף לרבנן בשיטת ר"פ** שאמר בשני לוקחים שמקבל אילן וקרקע, ושני את שאר הקרקע, היות ולשניהם מכר בעין יפה, **אבל** באחד בעין רעה ממכר.